

Ю.М. Хаджаева, Ф.А. Исмоилова, илмий раҳбар А.А. Ўринов
Фарғона политехника институти
Фарғона, Ўзбекистон
dodoboev49@mail.ru

ЖАНУБИЙ КОРЕЯДА ТАЪЛИМ ТИЗИМИНИ БУГУНГИ ХОЛАТИ

Аннотация. Мақолада жанубий Кореяда хозирги кунларда таълим тизимининг ҳолати ва истиқболлари аниқ маълумотларга асосланиб, тадқиқотлар ўтказилиб, уларнинг тажрибаларини Ўзбекистон шароитига қўллаш консепсияси ишлаб чиқилган

Калит сузлар: таълим, Олий таълим, мактабгача таълим, хусусий таълим, ЮНЕСКО, Сеул.

СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ СИСТЕМЫ ОБРАЗОВАНИЯ ЮЖНОЙ Кореи

Аннотация. Статья основана на точных данных о текущем состоянии и перспективах системы образования в Южной Корее, проводит исследования и разрабатывает концепцию применения своего опыта в контексте Узбекистана.

Ключевые слова: образование, высшее образование, дошкольное образование, частное образование, ЮНЕСКО, Сеул.

Жанубий Кореяда таълим одатда давлат ва хусусий таълим муассасалари томонидан ташкил этилади. Гарчи хусусий мактаблар оладиган маблағ давлат мактаблари миқдоридан кам бўлсада, ҳар иккала турдаги таълим муассасаси ҳам ҳукумат томонидан бошқарилади. Жанубий Корея ўқиш саводхонлиги, математика ва фанларни ўқитиш бўйича энг яхши кўрсаткичга эга мамлакатлардан бири бўлиб, талабаларнинг ўртача баҳоси 519 ни ташкил этади, ОЕСД ўртача кўрсаткичи (493) билан солиштирилганда дунёда тўққизинчи ўринни эгаллайди. Мамлакат ОЕСД мамлакатлари орасида дунёдаги энг юқори маълумотли ишчи кучларидан бирига эга давлат ҳисобланади. Мамлакат "таълим олови" деб ном олган таълимга берилиб кетганлиги билан машҳур. Таълим учун барча ресурсларга эга мамлакат доимий равишда глобал таълим бўйича биринчи ўринлардан жой эгаллайди.

Корея уруши тугаганидан кейин Кореянинг таълим тизими жуда кенг ривожланди. 1945 йилда Кореяда катталарнинг саводхонлиги даражаси атиги 22 фоиз эди. Аҳолининг 2 фоиздан камроғи олий маълумотга эга эдилар. Бугунги кунда мамлакатда катталарнинг умумий саводхонлиги 99% деб баҳоланмоқда ва Олий таълимга қабул қилиниш даражаси 93 фоиздан юқори кўрсаткичга эга.

АҚШнинг босқини таъсирида мамлакат АҚШ тизимига асосланган мактаб тизимини қабул қилди: у олти йиллик бошланғич таълим ва уч йиллик ўрта мактаб ва

уч йиллик юқори ўрта мактабга бўлинган олти йиллик ўрта маълумотни ўз ичига олади. 1950-йилларда бошланғич таълим барча болалар учун мажбурий бўлган, бу эса 1960-йилларга келиб бошланғич таълимни универсаллаштиришга олиб келди. 1985 йилдан бошлаб мажбурий таълимнинг давомийлиги яна уч йилга узайтирилди ва Кореядаги барча болалар 9-синфни тугатгунга қадар (15 ёшда) мактабда қолишлари шарт бўла бошлади. Аслида, ушбу минимал талаб ҳозирги Кореяда унчалик амалий аҳамиятга эга эмас. 2014 йил ҳолатига кўра, корейсларнинг 98 фоизи ўрта мактабга киришган ва камида ўрта мактабни тугатганлар. Ўрта мактабдан юқори ўрта мактабга ўтиш даражаси 1996 йил бошида 99 фоизни ташкил этди.

Ўтган асрнинг 60-йилларидан бошлаб, мактаб тизимига кириш даражаси жадал суръатлар билан ривожланиб борди ва умумий бошланғич таълимга эришилди. Корея Таълим Вазирлиги томонидан тақдим этилган маълумотларга кўра, Кореядаги ўрта мактабларнинг сони 1960 йилдаги 640 тадан 2007 йилда 2121 тага кўпайган, шу билан бирга бу мактабларда таҳсил олаётган талабалар 1960 йилдаги 273,434 дан 1990 йилда 2,3 млн.гача кўтарилган ва бу ўз навбатида тизимнинг ишини оғирлаштирди ва натижада ўқув хоналари ва ўқитувчилар етишмаслигига олиб келди. Бу муаммоларни бартараф этиш ва тобора таълим олишга нисбатан ўсиб бораётган талабни қондириш мақсадида Корея ҳукумати 1982 йилда махсус таълим солиғини ундиришни бошлади.

Аҳолининг қариши ҳам табиийки босимни бироз енгиллаштирди ва мактаб тизимига қабул қилинадиган болалар сонининг сезиларли даражада камайишига олиб келди, бу эса қуйида муҳокама қилинган бошқа муаммоларга олиб келади. ЮНЕСКО маълумотларига кўра, бошланғич ўқувчилар сони 2005 йилдаги 4 миллиондан 2015 йилда 2,7 миллионга, ўрта мактаб ўқувчиларининг сони 2009 йилдаги 2 миллиондан 2015 йилда 1,8 миллионгача камайди.

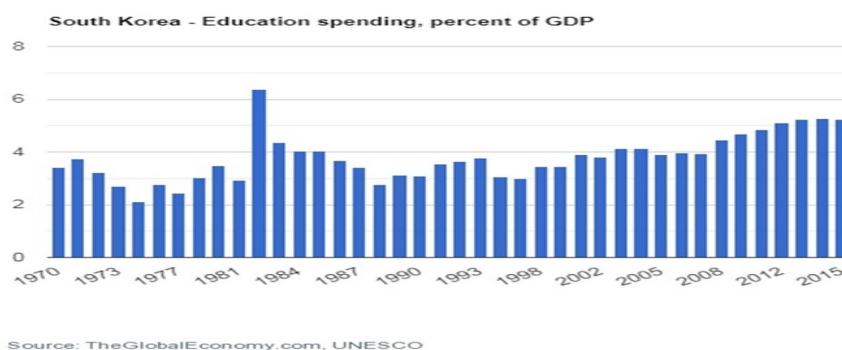
Ушбу демографик силжиш бутун Кореяда минглаб мактабларнинг ёпилишига олиб келди, уларнинг деярли 90 фоизи қишлоқ жойларида жойлашган бўлиб, аҳолининг кўп қисми шаҳарларга тез кўчиб кетиши оқибатида ўз фаолиятини тўхтатаётган мактаблар сони тобора кўпайиб бормоқда. 1982 йилдан бери "Жанубий Кореяда қарийб 3,600 мактаб ёпилди, уларнинг аксарияти қишлоқ жойларда, болалар етишмаслиги сабабли бундай ҳолат юзага келди.

Кореяда 17 маъмурий бўлинма мавжуд: тўққиз вилоят, олтита йирик шаҳар, бу провинцияларга тенг мақомга эга ва Сеул эса махсус шаҳар сифатида белгиланган. Бундан ташқари, Кореянинг янги иқтисодий ва маъмурий маркази таъсирини камайтириш мақсадида яқинда ташкил этилган Сежонг махсус автоном шаҳри мавжуд. Яна бир мақсад - мамлакатнинг бошқа минтақаларида иқтисодий ривожланишни рағбатлантириш. Ҳозирда Сежонг Сити ҳукумат вазирликлари ва идораларининг кўпчилигида, шу жумладан Таълим вазирлигининг маъмурий штаб-квартирасига эга.

Халқ таълими вазирлиги веб-сайтига кўра, у "таълим сиёсатини режалаштиради ва мувофиқлаштиради, бошланғич, ўрта ва олий ўқув юр்தларини бошқарадиган сиёсатни шакллантиради, дарсликларни нашр этади ва тасдиқлайди, мактаб тизимининг барча даражаларига маъмурий ва молиявий ёрдам беради, маҳаллий таълим идораларини қўллаб-қувватлайди ва миллий университетлар, ўқитувчиларни тайёрлаш тизими билан ишлайди ва бутун умр давомида таълим олиш ва кадрлар сиёсатини ишлаб чиқиш учун жавобгардир".

Тарихан Кореяда марказлашган бошқарув тизими мавжуд эди. Бироқ, Кореянинг маъмурий бўлинмалари ва муниципал ҳукуматлари маҳаллий эҳтиёжларни яхшироқ қондириш учун ўнлаб йиллар давомида бюджет тузиш ва мактаб тизимини бошқариш нуқтаи назаридан анча катта автономияга эга бўлишди. 2016 йилда 17 та вилоят ва пойтахт идоралари ва 176 та туманлардаги идоралар маҳаллий даражада

маъмуриятни бошқарган. Бу ерда маҳаллий автономия чекланган ва умумий таълим сиёсати миллий даражада белгиланган, шу билан бирга олий маълумот миллий вазирлик ҳомийлигидадир.

1-Жадвал. Корея ЯИМнинг таълим тизимига ажратган улуши, ЮНЕСКО маълумоти

2015 йилда мамлакат барча ялпи ички маҳсулотнинг 5.4 фоизини таълимнинг барча босқичларига сарфлади - бу ОЕСД ўртача кўрсаткичидан 0,4 фоиз даражага кўпдир (2-жадвал). Таълим соҳасидаги кучли сармоялар, муваффақиятга эришиш учун жангари омил ҳамда юқори даражадаги иштиёқ, ушбу давлатга сўнгги 60 йил ичида уруш натижасида вайрон бўлган ҳудуддан тез суръатда ўсишига ёрдам берди. Жанубий Кореянинг таълимга бўлган ғайратлари ва талабаларининг нуфузли университетга кириш истаги дунёдаги энг юқори кўрсаткичга эга. Чунки энг юқори даражадаги олий ўқув юртига кириш ўз навбатида нуфузли, хавфсиз ва яхши маош оладиган лавозимда ишлай олишга сабаб бўлади. Бунга мисол қилиб ҳукумат ёки банк идоралари ёки Самсунг, Хюндаи ва ЛГ электроникс каби Жанубий Кореянинг йирик конгломератларини айтишимиз мумкин. Кореядаги энг яхши учта университетлари Сеул миллий университети, Корея университети ва Ёнсеи университети учаласи биргаликда СКЙ (инглиз тилида “осмон” маъносини ифодалайди) деб номланади ва шу ёки шу каби нуфузли Олийгоҳлар талабаси бўлиш учун кучли рақобат ва энг юқори баҳоларни олишга бўлган босим ёш корейлик талабаларнинг руҳиятига сингиб кетган. Шунга қарамай, университетларда таълим олишни хоҳловчилар учун жуда кўп ўринлар мавжуд аммо нуфузли компанияларда эса камроқ бўш иш ўринлари мавжудлиги жамиятда турли хил муаммоларни келтириб чиқаради. Жанубий Кореяда расмий университет маълумотига эга бўлмаганлар билан бир қаторда, олий маълумотга эга бўлмаганлар ижтимоий нуқтаи назардан тенгсизликка дуч келишади ва кўпинча бошқалар томонидан иккинчи даражали фуқаролар сифатида камситилишадим ва айнан шу сабабли улар турли хил тўсиққа дуч келишади жумладан: бандлик, ижтимоий-иқтисодий аҳволни яхшилаш ва турмуш қуриш масалалари улар учун муаммо туғдиради.

Жанубий корейлик талабаларнинг аксарияти баъзи бир олий маълумотни олиш учун ўқишни давом эттирмақдалар. 2017 йилда мамлакат 47,7 фоиз билан олий маълумотга эга бўлган 25 ёшдан 64 ёшгача бўлганларнинг фоиз нисбати бўйича дунёда бешинчи ўринни эгаллаб турган эди. 25 ёшдан 34 ёшгача бўлган Жанубий Кореяликларнинг 69,8 фоизи бирон бир олий маълумотни тугатганлар, 25 ёшдан 64 ёшгача бўлган Жанубий Кореяликларнинг 34,2 фоизи ОЕСД мамлакатлари ичида энг юқори кўрсаткич бўлган бакалавр даражасига эга.

Тизимнинг қаттиқ ва иерархик тузилиши "шафқатсиз" рақобат деб баҳоланган ижодкорлик ва инновациялар учун танқид қилинди. Тизим кўпинча Жанубий Кореяда айниқса 10-19 ёшдаги ўсмирлар орасида ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари ўсиб бораётгани учун айбланмоқда. Турли оммавий ахборот воситаларида ўсмирларнинг ўз жонига қасд қилиш ҳолатлари мамлакатдаги коллежларга кириш имтиҳонлари билан боғлиқлиги, бу талабаларнинг бутун ҳаёти ва иш фаолиятининг йўналишини белгилаб бериши ҳақида турли фикрлар илгари сурилди. Жанубий корейлик ўқув марказининг собиқ ўқитувчиси Се-Вонг Коо Жанубий Кореядаги таълим тизими болаларга нисбатан зўравонликни келтириб чиқаради ва у "кечиктирмасдан ислоҳ қилиниб, қайта тузилиши" кераклигини айтди.

Баъзи бир ҳолатларга кўра, Жанубий Корея дунёдаги энг маълумотли мамлакатдир. Иқтисодий Ҳамкорлик ва Ривожланиш Ташкилотининг (ОЕСД) маълумотларига кўра 51,5 миллион аҳолиси бўлган 24 ёшдан 35 ёшгача бўлганларнинг 70 фоизи олий маълумотнинг баъзи турларини тугатганлар - бу дунёдаги энг юқори фоиз демакдир.

Кореяда маълумотларнинг юқори даражаси бу сўнги 70 йил ичида мамлакатда юз берган ўзгаришлар ва метеорологик иқтисодий юксалиш кўрсаткичларидан биридир. Осиёнинг бошқа "йўлбарс иқтисодиёти" билан бир қаторда Гонконг, Сингапур ва Тайван, Корея кўплаб ривожланаётган давлатлар томонидан ҳозирги кунгача ҳасад қилинадиган XX асрнинг энг муҳим иқтисодий муваффақиятларидан биридир.

1950-йилларда, Корея урушидан кейин, мамлакат ҳали ҳам қашшоқ қишлоқ хўжалигига асосланган ва дунёдаги энг қашшоқ давлатлардан бири эди. Бугунги кунда бу дунёнинг 12-йирик иқтисодиётига эга ва Осиёда тўртинчи ўринда турадиган давлат ҳисобланади. Сеул - 10 миллионга яқин аҳолиси бўлган Кореянинг пойтахти ва шу билан бирга Токио, Нью-Йорк ва Лос-Анжелесдан кейин аҳоли жон бошига ялпи ички маҳсулот (ЯИМ) бўйича энг юқори кўрсаткичга эга. Замонавий Корея - бу дунёдаги Интернетга кириш тезлиги даражаси энг юқори бўлган ривожланган юқори технологик мамлакатдир. Шуни таъкидлаш жоизки, таълимга юксак эътибор бериш ушбу фавқулудда иқтисодий юксалишнинг муҳим устуни эди. 80-йилларда Корея ҳукумати инсон капиталини ривожлантириш, тадқиқотлар ва технологик инновацияларга стратегик сармоя киритишни бошлади.

Корейлик уй хўжаликлари бир вақтнинг ўзида ўз маблағларининг катта қисмини таълимга сарфлашди ва шу билан таълимга жалб этилишни кескин кенгайтиришга ёрдам берди. 1980-йилларнинг бошлари ва 2000-йилларнинг ўрталарида ЮНЕСКО маълумотларига кўра, мамлакатнинг учинчи даражали умумий қабул қилиш коэффициенти беш барабар ошди, олий маълумотли талабалар сони 1980 йилдаги 539 мингдан 2015 йилда 3,3 миллионга ошди.

Аслида дунёда Жанубий Кореядан кўра кўпроқ таълим соҳасига бу даражада юксак эътибор қаратадиган бошқа мамлакатни топиш қийин. Замонавий Кореяда таълим олиш ижтимоий аҳамиятга эга бўлиб, ижтимоий ҳаракатчанлик, даромад даражаси ва ҳокимият лавозимлари билан узвий боғлиқдир. Президент Муннинг таълимни ислоҳ қилиш бўйича дадил таклифларига кўра охир-оқибат барча давлат университетларини битта йирик университет тизимига бирлаштиришга интилмоқда. Мақсад - ўқув юртлари ўртасидаги рақобатни камайтириш ва Кореянинг меҳнат бозорида битирувчилар ва олий маълумотлилар имкониятларини тенглаштиришдан иборатдир.

Ҳукумат, шунингдек, университетларга кириш учун тўловларни камайтиришни ва мактаб ўқув дастурларини соддалаштириб, кўпроқ танлов фанларини киритиш орқали уларни мослашувчан қилишни режалаштирмоқда. Элита хусусий мактаблари

(автоном мактаблар) ва чет эл ўқув дастурларини ўқитадиган халқаро мактаблар элита мактабларига кириш учун стандарт миллий ўқув дастурларини ўқитадиган мактабларга айлантирилиши режалаштирилмоқда.

Ҳукуматдаги ўзгаришлардан қатъий назар, ислохотларнинг узоқ умр кўришини таъминлаш учун уларни сиёсий жиҳатдан назорат қилинадиган Таълим вазирлиги (МО) эмас, балки янги мустақил давлат таълими кўмитаси амалга ошириши керак деб ҳисобланмоқда. Талабаларнинг халқаро ОТМдаги ўрни. Охирги пайтларда Кореялик талабалар чет эл Олий таълим муассасаларига қабул қилинишининг пасайишига қарамай, Корея халқаро талабалар сони бўйича Хитой, Ҳиндистон ва Германиядан кейин дунёда биринчи ўринда туради. ЮНЕСКОнинг статистика институти (УИС) маълумотларига кўра, чет элларда диплом дастурлари бўйича ўқишга кирган кореяликлар сони 1997 йилдаги 64 943 тадан икки барабар ортиб, 2011 йилда 128994 тага етди. Ушандан бери Кореялик халқаро талабалар сони 2017 йилдаги 108 608 талабага нисбатан 15,8 фоизга камайди.

Кореядан чиқадиган ташқи ҳаракатчанлик тенденциялари қатор омиллар, шу жумладан иқтисодий омиллар, олий таълимда иштирок этиш даражаси ва талаб таклифидаги бўшлиқлар, демографик тенденциялар ва инглиз тилини ўқишга бўлган талабнинг ортиши билан боғлиқ. 2011 йилга қадар бўлган ўн йилликларда ўрта мактабни тугатган кореялик ёшлар сони ортиб, потенциал халқаро талабалар сонини кескин оширди ва шу билан бирга сифатни кучайтириб, сифатли университет таълимига киришни янада қийинлаштирди ва рақобатдош бўлди. Бир вақтнинг ўзида барқарор иқтисодий ўсиш ва юксалаётган фаровонлик кўплаб одамларга чет элда таълим олиш имкониятини берди.

Бундан ташқари шуни ҳам эътиборга олиш керакки, Кореядаги университетлар инглиз тилида ўқитиладиган дастурларни кўпроқ таклиф қилаётгани сабабли, чет элда инглиз тилини ўрганиш учун иштиёқ охирги пайтларда кескин камаймоқда. Талабалар сонининг камайиши, шу билан бирга, Корея ҳукумати ўсиб бораётган университетларни қисқартиришга мажбур бўладиган даражада олий маълумотларга талаб ва таклиф етишмовчилигини камайтирди. Бу, айниқса, Корея ҳукумати ўзининг олий ўқув юртлари (ОТМлари) сифатини ошириш учун стипендияларни молиялаштиришни кўпайтиришга қаратилган катта саъй-ҳаракатларни амалга ошираётганлиги сабабли, харажатлар ва даромадлар ҳисоб-китобларига таъсир қилади.

Академик календар ва ўқитиш тили. Кореяда ўқув йили мартдан февралгача давом этади, июл-август ойларида ёзги каникулга ва январ-февралда қишки каникулга бўлинади. Кореялик болалар ҳафтада 5,5 кун дарсларда қатнашадилар ва йилига мактабда 220 кунни ўтказишади. Университетлардаги академик календар одатда иккита тўрт ойлик семестрга бўлинади. Хусусий халқаро мактаблар ва баъзи махсус ўрта мактаблар инглиз тилида ўрта таълим таклиф қилишига қарамай, корейс тили мактабларда ўқитиш тилидир. Олий таълимда корейс тили ҳанузгача устунлик қилмоқда, аммо 90-йиллардан бошлаб, Корея ҳукумати университетларда инглиз тилида дарс беришларини тарғиб қилишни бошлаганидан бери тез тарқалди. Поханг фан ва технологиялар университети каби баъзи университетлар, ҳозирги кунда курсларининг 90 фоизидан кўпроғини инглиз тилида ўқитадилар. 2013 йилдан бошлаб Кореянинг энг яхши 10 университетидagi маърузаларнинг 30 фоизга яқини инглиз тилида ўқитилди - бу Кореядаги университетлар томонидан астойдил ҳаракатлар олиб борилаётганидан далолат беради, чунки бу халқаро университетлар рейтингига таъсир қилади ва Корея институтларини халқаро талабалар учун янада жозибадор қилади.

Кореяда инглиз тилини ўқитиш одатда устувор аҳамият касб этади, чунки бу халқаро бизнес ва фан тили ҳисобланади ва инглиз тилини билиш иш билан таъминлаш, университетга кириш ва ижтимоий мавқе учун жуда муҳимдир. Ҳукумат юқори сифатли инглиз тилини ўқитишни мунтазам равишда рағбатлантирмоқда ва бундан олдинги ҳукуматлар томонидан мактабларда инглиз тилини асосий ўқув тили қилиб олиш бўйича таклифлар бўлган. Ўз навбатида кўплаб оилалар фарзандларига инглиз тилини ўргатиш мақсадида, хусусий репетиторликка катта миқдордаги пул сарфлайдилар. Ҳозирда кўплаб корейс болалари бошланғич таълимга киришдан олдин болалар боғчасида инглиз тилини ўрганишни бошлайдилар. Инглиз тилини ўрганишга бўлган қизиқиш шунчалик ошдики, 2018 йилда Корея ҳукумати учинчи синфгача инглиз тилини ўргатишни тақиқлаб қўйди, чунки бу ўқувчиларнинг корейс тилини яхши билмаслиги ёки ўз она тилида гапира олиш қобилияти пасайишига олиб келди. Расмий равишда, Кореянинг барча мактабларида инглиз тили учинчи синфдан бошлаб ўқитилиши жорий этилди.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Абдурахмонов К.Х., Додобоев Ю.Т. Корея Республикаси: Маданияти, сиёсати, иқтисодиёти. Тошкент, 2006 йил, 5-53 бетлар.
2. Абдурахмонов К.Х., Додобоев Ю.Т. Развития информационного технологи Корейский Республики и его значения для Узбекистана. Ташкент 2005 год, 50- 75 стр.
3. Абдурахмонов К.Х., Додобоев Ю.Т. Мировая экономика, Ташкент 2005 год, С.101 – 160.

Э.С. Жўраев, илмий раҳбар А.А. Раҳманов
Наманган муҳандислик-қурилиш институти
Наманган, Ўзбекистон
maclaren1988@mail.ru

ФУҚАРОЛАРНИНГ ЎЗИНИ ЎЗИ БОШҚАРИШ ОРГАНЛАРИДА ҲИСОБ ЮРИТИШ ВА МОЛИЯВИЙ НАЗОРАТ МЕХАНИЗМИНИ ИШЛАБ ЧИҚИШ МАСАЛАЛАРИ

Аннотация. Мақолада маҳалла ўз-ўзини бошқариш тизимида замонавий ҳисобюритиш ва молиявий назорат тизими ташкил этилиши зарурлиги ва йўналишлари билан боғлиқ масалалар тадқиқ этилган.

Калит сўзлар: маҳалла фуқаролар йиғини, ўз-ўзини бошқариш, молия-бюджет қонунчилиги, ҳисоб юритиш, молиявий назорат.

Маълумки, 2020 йил 18 февралда Президент Қарори билан мамлакатимизда Маҳалла ва оилани қўллаб-қувватлаш вазирлиги ташкил этилди [1]. Мустақиллик йилларида мамлакатимизда жаҳон амалиётида биринчи марта ташкил этилган маҳалла фуқаролар ўз-ўзини бошқариш органларининг маҳалла тузилмаси аҳоли фаровонлигини таъминлашда, уни ижтимоий ҳимоя қилишда, маҳаллий ижтимоий инфраструктура орқали кўрсатилаётган соғлиқни сақлаш ва таълим хизматлари сифатини оширишда муҳим роль ўйнаб келмоқда.

Президентимиз Ш.М. Мирзиёвнинг ташаббуси билан маҳаллий ўзини ўзи бошқариш органларига эътибор янада кучайтирилмоқда ва янгича тус олмоқда. Жамият тараққиётида юқори бўғин (ҳокимлик) вазифалари аста-секин қуйи бошқарув идораларига (фуқаролар ўз-ўзини бошқариш органларига) ўтказиш билан